COMENTARIU LINGVISTIC LA ÎNTREBAREA 047 «LE BOIS», «LA FORÊT» DIN *ATLAS LINGUARUM EUROPAE (ALE)*. 1. DENUMIRI PENTRU «PĂDURE» AL CĂROR SENS PRIMAR A FOST 'MLAȘTINĂ'

DE

V. ARVINTE

Lucrarea de față reprezintă un fragment (partea introductivă și un prim capitol) dintr-un studiu mai întins dedicat analizei materialului lingvistic obținut la întrebarea 047 «le bois», «la forêt» de către anchetatorii pe teren ai celor 39 de Comitete naționale europene angajate în realizarea *Atlasului limbilor Europei*[1]. Întrebarea din *Chestionarul ALE* referitoare la acest concept a fost : „Cum numiți un loc pe care se află mulți copaci ?" În cele 2 500 de localități ale rețelei *ALE*, care acoperă 21 de grupuri de limbi, aparținînd la 6 familii lingvistice (totalul limbilor și dialectelor studiate se apropie de cifra 1 000), a fost înregistrat un număr foarte mare de denumiri, care pot fi reduse, din perspectivă etimologică, la 95 de radicale. Acestea din urmă sînt reflectate în aproape 300 de realizări fonetice, morfologice sau derivative. Datele menționate au rezultat din analiza etimologică premergătoare alcătuirii hărții 047, care urmează să apară în volumul al II-lea, împreună cu comentariul etimologic și cu întregul material dialectal transcris fonetic.

După cum este cunoscut, metodologia folosită în *ALE* constă din prezentarea pe hărți nu a răspunsurilor brute înregistrate în anchetele pe teren, cum se procedează aproape în toate atlasele lingvistice naționale. De data aceasta, informațiile lingvistice, după identificarea etimologiei fiecărui element lexical, sînt prezentate sub formă de arii ale unor simboluri, în spatele cărora se află aceleași etimonuri sau aceleași unități semantice. Fiecare hartă conține, astfel, o primă interpretare a materialului din perspectivele onomasiologică și semasiologică. În acest fel, *ALE* este primul atlas lingvistic *interpretativ* de mare amploare.

Dar paralel cu interpretarea onomasiologică și semantică, lucrarea conține încă o inovație remarcabilă. În cazurile în care materialul lingvistic

[1] Volumul I din *ALE* a apărut în 1983 la editura Van Gorcum, Assen, Olanda, fiind alcătuit din două fascicule : prima cuprinde 20 de hărți, din care una de fond și 19 lingvistice, iar a doua, comentariile etimologice și datele generale despre lucrare. Volumul va fi completat cu o a treia fasciculă, în care se va prezenta materialul brut. Hărțile lingvistice sînt de două feluri : onomasiologice (14) și de motivație (5).

BDD-A23117 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:16 UTC)

nt cartografiate nu simbolurile etimonurilor sau ale simbolurile *motivațiilor* semantice, realizîndu-se așa-*ie*. Principiul călăuzitor de la baza acestei modalități ıcterul motivat și totodată transparent din punct de ărei denumiri în momentul creării sale. Din reprezen-umă alcătuiește conceptul exprimat printr-un cuvînt, ıia și-a oprit atenția asupra acelei reprezentări care ɔrie pentru denumirea întregului concept. Stabilirea sarcina oricărei etimologii[2].

tarea din această prespectivă a materialului din *ALE* în multe cazuri, în ciuda diferențelor genealogice și imbi aflate la mare depărtare, în spațiu și în timp, i cînd au creat denumirile pentru anumite concepte, a motivări asemănătoare. Altfel spus, vorbitorii lor au ental în selectarea și reținerea unei anumite trăsături ıi, pe care au transformat-o în elementul semantic u create. Grupînd sub același simbol denumirile care dentic sau foarte asemănător, se pot stabili ariile euro-și tipologii semantice pentru un concept dat[3].

ă ne propunem ca principal obiectiv interpretarea din lenumirilor pentru «pădure» conținute în materialul *pean*[4].

fectuate, din totalul de 95 de radicale ale denumirilor i 55 au putut fi clarificate satisfăcător din punct de ensul că acestora li s-a putut identifica semnificația ı, deși, chiar în acest grup, soluțiile etimologice nu sînt e. Lor li se alătură un număr de 10 denumiri cu etimo-roversată. Rămîn, prin urmare, 30 de cuvinte radicale marea lor majoritate, aparțin unor limbi și dialecte acest aspect. Avînd în vedere faptul că pot servi ca unele cercetări viitoare, ele vor fi prezentate într-un i. Aceste denumiri provin, cele mai multe, din limbile

uisches etymologisches Wörterbuch, ediția a II-a, Heidelberg, 1910, în introducerea la *Atlas linguarum Europae (ALE). Volume I — icule*, p. XXIV—XXVII.

bili tipologii semantice este prezentă în vol. I al *ALE*. Astfel, mate-curcubeu» este prezentat de M. Alinei pe o hartă onomasiologică e: h. I.6, I.7, I.8 și I.9. Hărți de motivație sînt și I.18 și I.19, Ivanov și N. Donadze pentru «lăcustă».

ıtală *Die Bezeichnungen für den Wald in den romanischen Sprachen*, face următoarea precizare în legătură cu această perspectivă de ıice pentru «Wald»: „Verlockend, aber nicht durchgängig möglich ı Benennungsmotiven oder primären Vorstellungen". Ideea este ide» → «Wald», «Berg» → «Wald», «Ödland» → «Wald», «Land am ïncipiu de studiere a materialului, instructiv și concludent, este care continuă: „Durch Querverweise und eingeschaltete Zusammen-ersucht, diesem aufschlußreichen Gliederungsprinzip Rechnung ı vedea, punerea în practică a principiului motivației primare în ɔarțial realizabilă, deoarece, fiind vorba de un număr mare de limbi celeași tipuri semantice sînt mai numeroase. De rezultate definitive

BDD-A23117 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:16

grupului caucazian, din unele limbi fino-ugrice, din limbile turcice, dar și din unele limbi indo-europene, care sînt, în genere, cel mai bine studiate. Dar cele 65 de denumiri, incluzîndu-le aici și pe cele cu etimologie controversată, cu numeroasele lor variante fonetice, morfologice și derivative, constituie un material suficient de bogat pentru realizarea parțială a scopului propus. În bună parte aceasta a putut fi atins și datorită informațiilor etimologice, dar și de altă natură, cu care Comitetele naționale și Departamentele pe familii de limbi au însoțit o mare parte din materialul lingvistic trimis Comitetului Internațional pentru *ALE*, material pe care l-am avut la dispoziție în momentul redactării. Fără aceste informații, eforturile noastre ar fi rămas în multe compartimente zadarnice. Utilizarea lor, ca și a întregului material încă nepublicat, se face cu acordul Comitetului Internațional pentru *ALE* și al Comitetului Național Român pentru *ALE*. Justificarea acestui mod de lucru rezidă în faptul că, prin natura ei, această operă de geografie lingvistică este o lucrare de amplă cooperare științifică internațională în cel mai deplin înțeles al cuvîntului. La locurile cuvenite se vor face mențiunile de rigoare[5].

Datorită modului în care este alcătuită realitatea la care se referă, conceptul «pădure» nu este, în genere, bine conturat în gîndirea populară. Din același motiv, nici chiar o definiție logică nu poate fi realizată în mod satisfăcător. Cum a observat Werner Sombart, nu există o pădure ca mediu ambiant bine determinat din punct de vedere obiectiv, ci există o pădure a silvicultorului, una a botanistului, una a celui care se recreează și o admiră plimbîndu-se prin ea, una a celui care merge să adune lemne de foc. Există apoi și o pădure din poveste, aceea în care se rătăcesc Hänsel și Gretel[6]. La nivelul mentalității populare se poate vorbi mai degrabă de o „nozione empirica" decît de un „concetto logico"[7], iar denumirile populare pentru «pădure» sînt, din această cauză, explicabile mai lesne prin referirea atît la obiect, cît și la limbă, decît prin raportarea lor la un concept supralingvistic, extralingvistic, sau prelingvistic[8]. Fiecare limbă individuală posedă o imagine lingvistică proprie despre această realitate și un cîmp onomasiologic caracteristic.

În vorbirea populară, care este avută aici în vedere, pentru „noțiunea empirică" «pădure» există termeni generici *(hiperonime)* și termeni specifici *(hiponime)*[9]. Aceștia din urmă, foarte numeroși, au ca punct de plecare diferitele note caracteristice ale conceptului: mărimea suprafeței împădurite, vîrsta și înălțimea arborilor, rărimea sau desimea acestora, felul esențelor lemnoase, acțiunea omului prin tăieri și replantări, raporturile de proprietate și încă multe altele. Adeseori, o graniță între acest fel de denumiri și cele generice este greu de stabilit, deoarece între nucleul cîmpului semantic și zonele marginale în care gravitează denumirile secundare există o permanentă întrepătrundere. Unele denumiri specifice, secundare, devin denumiri generice și

[5] În materialul primit de la redacția *ALE* lipsesc răspunsurile din dialectul loren și alsacian (Franța), din limba bască (Franța), din limba celtă din Irlanda, din limba retoromană din Elveția, din limba greacă din Italia și din limba turcă din Cipru.

[6] Vezi L. Söll, *op. cit.*, p. 1, nota 5.

[7] Vezi B. Migliorini, *Che cos' è un vocabolario ?*, Florența, 1951, p. 30, apud L. Söll, *op. cit.*, p. 2, nota 4.

[8] Vezi L. Söll, *op. cit.*, p. 2.

[9] Pentru termenii *hiperonim* și *hiponim*, vezi Terho Itkonen, în *Atlas linguarum Europae (ALE), Volume I — Commentaires. Premier fascicule*, Van Gorcum, Assen, 1983, p. 19, 31.

BDD-A23117 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:16 UTC)

invers. Cazul din urmă este ilustrat de lat. *silva*, care, în limbile romanice în care s-a păstrat neîntrerupt, a ajuns să denumească formațiuni vegetale speciale: în sp. și port. a căpătat sensul 'tufiș', în it. (dial.) 'pădure de castani' și 'rug de mure' etc.[10].

Această situație se reflectă și în materialul *ALE*. Deși întrebarea folosită țintea spre obținerea termenilor generici din limbile europene, răspunsurile primite conțin atît denumiri generice, cît și denumiri specifice, secundare, reflectînd prin aceasta marea varietate și complexitate din cadrul cîmpului semantic al fiecărui idiom în parte.

Din numeroasele note caracteristice pe care le posedă conceptul empiric în discuție, au fost reținute de către „primii creatori" ai denumirilor pentru «pădure» din diferitele limbi europene următoarele: natura locului acoperit de pădure (loc mlăștinos, teren de lîngă apă), aspectul topografic în corelație cu cel vegetal (loc muntos, munte împădurit), însușirea de loc necultivat, de loc pustiu, de sălbăticie, desimea arborilor, specia predominantă pe un anumit teritoriu. Faptul că în perioada preistorică, dar și mai aproape de timpurile moderne, în anumite regiuni pădurile întinse și greu de străbătut constituiau granițe naturale între diferitele triburi și popoare a determinat apariția unor denumiri al căror sens inițial a fost tocmai 'graniță', 'frontieră', 'margine'. În mai multe limbi, punctul de plecare a fost denumirea pentru materialul lemnos pe care i-l punea la dispoziție omului pădurea. Nu puține sînt cazurile cînd prima motivație a avut în vedere pădurea sub forma de tufișuri, iar denumirea acestora a plecat de la aspectul lor exterior, care apare ca ceva umflat, ca ceva care se umflă, care crește. Alte denumiri, datînd mai ales din evul mediu, au avut drept notă caracteristică aspectul utilitar al acestei realități, căruia i s-a dat apoi o expresie juridică. Pădurea este denumită cu un cuvînt al cărui sens mai vechi a fost 'rezervație seniorială', 'loc interzis', 'loc care nu avea un stăpîn', 'loc împădurit destinat vînătorii, pășunatului etc.'. În acest sens trebuie amintit faptul, foarte important pentru înțelegerea situației din multe limbi din apusul Europei, că, de pildă, concepția juridică romană și romanică timpurie privind proprietatea asupra pădurii era cu totul diferită de cea a cuceritorilor germanici. În timp ce aceștia din urmă cunoșteau numai proprietatea în comun asupra pădurii (*Allmendewald*), la romani și romanici pădurea era fie proprietate particulară, fie proprietate de stat (*aerarium publicum, aerarium populi*). Sub influența acestei realități juridice, regalitatea de origine germanică, instaurată în diferitele teritorii ale fostului Imperiu Roman, a creat și a instituționalizat proprietatea regală asupra pădurilor întinse, fără stăpîn, și asupra teritoriilor nelocuite și necultivate. Această schimbare a concepției de proprietate a avut repercusiuni importante și pe plan lingvistic. Acum au apărut în diferitele limbi romanice o serie de termeni specifici pentru noua realitate (lat. med. *forestis*, longob. *gahagia* etc.), termeni dintre care unii, cum este fr. *forêt* (ca termen juridic, acesta denumea încă din secolul al VII-lea „pădurea regală"), ajung să devină denumiri generice, intrînd în concurență cu denumirile populare care se re-

[10] L. Söll, *loc. cit.*; vezi și p. 400: „Das Bezeichnungsfeld »Wald« ist kein geeignetes Objekt für systematische Demonstrationen, seine Grenzen sind fließend, seine Strukturierung schwach. Zu viele, sprachliche und sachliche, Faktoren sind daran beteiligt, die sich jeder Schematisierung entziehen".

BDD-A23117 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:16 UTC)

fereau la conceptul «Niederwald»[11]. După modelul regalității, și seniorii feudali devin proprietari de păduri întinse, precum și biserica (mănăstirile, episcopiile etc.). Dar noua motivație terminologică nu este specifică numai țărilor din apusul Europei. În România, de pildă, așa-numita *branițe* (domnească, mănăstirească, boierească și chiar răzeșească) nu este altceva decît tot o rezervație (seniorială), o pădure interzisă[12]. Alte denumiri au avut ca punct de plecare sensul 'loc de pe care s-a tăiat o pădure', de la care s-a trecut la sensul 'pădure tînără' și apoi la cel generic de 'pădure'. De dată relativ recentă sînt unele denumiri secundare legate de tehnica forestieră privind plantațiile de păduri.

Deoarece în procesul de creare a denumirilor pentru «pădure» o poziție centrală în gîndirea populară a avut-o, încă din preistorie, raportul dintre om și această realitate naturală atît de strîns legată de viața omenească, credem necesar să stăruim asupra acestui aspect, cu atît mai mult cu cît unele din denumirile înregistrate în ancheta *ALE* se referă la tipul de pădure pe care îl vom defini mai jos.

În această privință, trebuie observat că nu pădurile de rășinoase, cu arbori falnici, seculari, dar greu de tăiat și de transportat, ci pădurile cu arbori mici, de foioase, aflate în apropierea așezărilor, au stat în centrul atenției comunităților umane din cele mai vechi timpuri și pînă aproape de vremea noastră. Din acest fel de pădure omul își procura mai ușor lemnele de foc, apoi nuielele de împletit pereții locuințelor, gardurile, adăposturile pentru animale sau diferitele obiecte de uz casnic și gospodăresc. Din lemnele subțiri luate din pădurile mici se pregătea mangalul pentru reducerea metalelor. Tot din astfel de păduri se aduna frunzișul ca hrană a animalelor în timpul iernii. De asemenea, primele culturi cerealiere s-au practicat pe locurile în care se tăiaseră și se arseseră copacii tineri; în primul an după tăiere și ardere, plantele cultivate creșteau alături de mlădițele tinere ale viitoarei păduri. O asemenea practică s-a prelungit pe alocuri (Germania, Italia, dar și România) pînă aproape de vremea noastră. În multe părți, unele păduri mici sînt folosite pentru pășunatul vitelor, care se hrănesc cu lăstarii tineri ai pădurii. Practica aceasta duce la degradarea pădurii, prin transformarea arbuștilor în mărăcini, în spini sau în tufe pipernicite, de unde părerea defavorabilă actuală despre astfel de păduri.

Tipul de pădure de care ne ocupăm (pădurea mică, opusă codrului cu copaci mari) se caracterizează prin faptul că, după tăierea care se face atunci cînd copacii au ajuns la dimensiunile potrivite pentru viitoarea lor întrebuințare, regenerarea are loc nu prin noi plantații de puieți obținuți din semințe, ci direct din lăstarii sau mlădițele care ies în anul următor din cioatele și rădăcinile rămase în pămînt. Cu excepția tisei, această regenerare nu este posibilă la speciile de conifere. De aceea, pădurile mici sau huceagurile sînt alcătuite numai din specii de copaci cu frunza căzătoare: stejar, carpen, mesteacăn, frasin, scoruș, alun, arin, iar în zonele mediteraneene și din oleandri, grozame etc. Aceste specii cresc foarte repede. Datorită cantității foarte mari de sevă pe care o dă o rădăcină tăiată de curînd, o mlădiță nouă crește

[11] Vezi L. Söll, *op. cit.*, p. 58—59. Pentru conceptul „Niederwald", vezi mai jos.

[12] Vezi Constantin C. Giurescu, *Istoria pădurii românești din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, București, 1975, p. 55—63.

BDD-A23117 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:16 UTC)

într-un an de patru sau de cinci ori mai repede decît o ramură nouă din coroana unui copac mare. În cazul unor specii, cum este salcia, nuielele pentru împletit se reînnoiesc anual. Pentru nuielele mai groase și pentru nuieloaie, durata este mai mare, putînd varia între 4—5 pînă la 10 ani. Cînd se urmărește obținerea de coajă pentru argăsit piele, nuielele de stejar se recoltează la 18 ani o dată, căci atunci substanța taninoasă este mai bogată și mai bună. Cantitatea de lemne de foc și de nuiele de împletit dată de o asemenea pădure este superioară celei pe care o produce, în același interval de timp, o pădure alcătuită din copaci mari. Pentru menținerea unei astfel de păduri, din mlădițele mai viguroase se aleg așa-numiții semințeri, copaci mai rari, care sînt lăsați să ajungă la maturitate și să facă semințe. Din aceste semințe se reînnoiește în mod natural pădurea, căci tăierile repetate duc la slăbirea și apoi la uscarea rădăcinilor. Dacă această reînnoire nu are loc, pădurea degenerează în copăcei strîmbi, spini, tufe pipernicite și trebuie replantată. Această formă de pădure există în toată Europa. Din preistorie și pînă în vremea noastră, aceste păduri mici (în lat. med. *minuta silva*, în germ. *Niederwald*) au fost proprietatea satelor, a obștiilor țărănești (în documentele vechi românești sînt numite și păduri țărănești, răzășești sau moșnenești), în timp ce pădurile cu arbori mari, groși, alcătuite, de regulă, din esențe rășinoase, au fost, cum s-a mai spus, proprietatea regilor, a seniorilor feudali, a bisericii sau a statului. Pădurile cu arbori seculari, mai ales din regiunile muntoase, au rămas nefolosite secole și milenii de-a rîndul.

Pentru asemenea păduri mici, strîns legate de viața omului, există în toate limbile o multitudine de denumiri. În limba germană, Jost Trier, în lucrarea *Holz. Etymologien aus dem Niederwald*, Münster / Köln, 1952, din care am spicuit caracteristicile principale menționate mai sus ale acestui tip de pădure, identifică, alături de termenul general, și oarecum tehnic, *Niederwald* (care este o traducere a lat. med. *minuta silva*), un număr de aproximativ 20 de radicale cu același sens : *Bruch, Busch, Hain, Hart, Hau, Hees, Knick, Kratt, Loh, Meiß, Rausch, Reis, Reute, Rick, Schache, Schlag, Strauch, Struth, Stüh*. Aceste cuvinte combinîndu-se cu alte elemente, numărul denumirilor depășește cifra de 110. Spre exemplificare, denumirea *Busch* apare în combinații ca : *Buschholz, Buschwerk, Buschberg, Buschland, Korzbusch, Heckenbusch*. La fel se întîmplă și cu celelalte radicale (*op. cit.*, p. 24—25).

Din aceeași lucrare vom menționa denumiri pentru acest fel de pădure și din alte limbi moderne. Unele sînt înregistrate și în materialul *ALE*. Astfel, pentru 'Niederwald' italiana dispune de denumirile *macchia, frascato, celina* (în dialectul toscan) ; expresiile tehnice sînt *bosco ceduo*, sau simplu *ceduo*, apoi *novellata* (*op. cit.*, p. 26). În portugheză i se spune unei astfel de păduri *mata*, în catalană *mata* sau *brusquil*, în spaniolă *mata, monte bajo* sau *monte talado*, apoi *machial* 'Strauchwaldung für Ziegen'. Termenii populari francezi, menționați de J. Trier, *op. cit.*, p. 26, sînt *taillis, bois taillis, bocage, broussaille* ; în terminologia silvică circulă expresiile *jeune taillis* (pădure de 8 ani), *moyen taillis* (pădure între 15—25 de ani), *haut taillis* (pădure de 40 de ani), apoi *taillis simple* (cînd se taie toate mlădițele) și *taillis sous futaie* (cînd la tăiere se lasă exemplare mai viguroase pentru sămînță). În limba engleză (acest fel de pădure acoperea, în 1924, 52% din suprafața împădurită a Angliei), există de asemenea o terminologie bogată : *coppice, copse, coppicewood* sau *scrub, shrubbery* sau *sproutland*, sau *brush, brushwood, brushland*, apoi *bush* (învechit),

BDD-A23117 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:16 UTC)

brake, hurst, holt (termeni mai rar folosiți), *shaw* (vechi și dialectal), *greave* (dispărut), *grove* (poetic). Pentru pădurea tînără de stejar, din care se scoate coaja folosită la tăbăcit, se folosesc denumirile *tanbark-coppice* sau *bark-coppice* și *oac coppicewood*. În limba suedeză există denumirile *ris, lövskog, småskog, skottskog, stubbskog, buske, buskskog, snår, busksnår, buskage*. Din limbile slave, J. Trier menționează termenul vsl. *logŭ* (*op. cit.*, p. 27, 28).

Nici limba română nu este săracă în denumiri de acest fel. La întrebarea : „Cum îi ziceți la o pădure mică, deasă, formată din copăcei și din tufișuri ?", au fost înregistrate pe harta 585, *huciu*, din *ALR, SN II* (E. Petrovici), următoarele denumiri și sintagme (unele neînregistrate în dicționare sau neclarificate din punct de vedere etimologic) : *pădure mărunță, pădure mînînță* (*mărunțeă*), *pădure mică, pădure nouă, pădure grămădită, pădure rea, pădure sălbăticită, pădure necăjită* (e păscută de vite), *pădurice, huci, huceag, higi, tăietură, tufiș, tufiș mărunt, tufari, zmidă, tușcări, tîrșori mărunți, desime, muzûci mînînței, buljág, leș, lozie, lăstari, lăstăriș, hățiș, puieți, crîng, crîng de pădure, luncă, lunchiță, gărînă, jirovină, mladă, gai, bițerc*[13].

Din cauza întrebării, care avea în vedere termenii generici (hiperonimele), mulțimea denumirilor referitoare la «Niederwald» din limbile cercetate se reflectă doar parțial în materialul din *Atlas linguarum Europae*. Se poate remarca faptul că în unele limbi există un răspuns unic în toate punctele din rețeaua anchetată, în timp ce în altele numărul denumirilor poate fi foarte mare, multe dintre acestea aparținînd conceptului de care ne-am ocupat mai sus. În situația din urmă se află răspunsurile din rețelele de limbă spaniolă, de limbă germană, de limbă engleză, de limbă franceză și altele. Altfel spus, numărul denumirilor secundare, specifice, al hiponimelor, în aceste limbi este mult mai mare.

Astfel, în cele 124 de puncte anchetate din rețeaua de limbă spaniolă, au fost înregistrate peste 25 de denumiri și de expresii. Termenul literar spaniol *monte* apare numai în 34 de puncte ca prim răspuns și în 8 puncte ca al doilea răspuns. Urmează sp. *bosque*, atestat ca prim răspuns în 30 de localități și ca al doilea răspuns în 3 localități. În alte 45 de puncte au fost înregistrați alți termeni. În restul de 15 puncte lipsesc răspunsurile. Remarcăm cu acest prilej că *ALE* oferă pentru prima dată o hartă lingvistică pentru acest concept pentru teritoriul spaniol.

Lipsa unui termen generic la nivelul graiurilor populare se constată și în cazul limbii germane. Astfel, din totalul de 59 de puncte ale rețelei din R.D. Germană, răspunsul *Wald* a fost primit numai din 19 puncte. Datele *ALE* concordă cu studii speciale de tipul celui al lui J. Donath, *Der Begriff «Wald» und seine wortgeographische Entfaltung in der Mark*[14], în care se constată că în marca Brandenburg denumirea *Wald* nu este dialectală și că în

[13] Numărul unor astfel de termeni, nestudiați pînă acum într-o lucrare specială, este cu mult mai mare. Astfel, o mare parte din răspunsurile primite la întrebarea „pădure deasă" și la întrebarea „pădure tînără" (*ALR II, SN* h. 586, 584) se referă la conceptul «Niederwald» : *dèsăt, desiș, tăietură deasă, zbegái, șlog, țihlă (silhă), zmidă, cărăt des* etc., din prima hartă, și *pădure tînără, pădure mică, pădure mărunță, pădure de lăstari, lăstari, lăstăriș de pădure, săhelbe, văgaș, leș, mladă, tufari, tăietură, mărunțiș, tîrșete* etc., din harta a doua.

[14] Diss., Potsdam, 1962, p. 18, apud L. Söll, *op. cit.*, p. 167–8, nota 7.

BDD-A23117 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:16 UTC)

locul ei se folosesc următoarele cuvinte (în ordinea frecvenței indicate după fiecare din ele) : Heide, 470 ; Busch, 144 ; Tannen, 67 ; Fichten, 43 ; Holz, 29 ; Tanger, 8. O situație asemănătoare există și în graiurile populare din R.F. Germania. Din totalul de 136 de puncte, termenul *Wald* a fost înregistrat în 85 de puncte. În rețeaua din Austria, din 48 de puncte, *Wald* apare în 39 de puncte.

O situație asemănătoare ne întîmpină și în cazul limbii engleze. În rețeaua cuprinzînd 96 de puncte, în care intră atît graiurile englezești din Anglia, cît și cele din Țara Galilor, din Scoția și din Irlanda de Nord, termenul *wood* a fost notat în 62 de puncte ca prim răspuns și în 11 puncte ca al doilea răspuns, în rest apărînd termeni secundari. Asupra situației din Franța, unde la nivelul graiurilor populare concurența dintre *bois* (la origine 'Niederwald') și *forêt* (la origine termen juridic) nu s-a încheiat, nu putem să ne oprim aici (vezi L. Söll, *op. cit.*, p. 5—83).

Răspunsul unic pentru toate punctele din rețeaua anchetată există de asemenea. Este cazul cu rețeaua de limbă română, în care, în toate cele 96 de puncte (77 în România, 18 în R.S.S. Moldovenească și 1 în Iugoslavia), a fost înregistrat termenul *pădure* (în punctul din Iugoslavia, ca al doilea răspuns). Tot cu un singur termen s-a răspuns și în ancheta de limbă norvegiană (termenul *skog* apare în 149 de puncte), în cea de limbă suedeză (același răspuns, *skog*, în 78 de puncte), în cea de limbă maghiară (*erdö*, în 45 de puncte, și anume 36 în Ungaria, 4 în U.R.S.S., 3 în România, 1 în Cehoslovacia și 1 în Iugoslavia), în cea de limbă rusă (*les*, în 78 de puncte), în cea de limbă bielorusă (același răspuns, *les*, în 29 de puncte), în cea de limbă ucraineană (*lis* în 70 de puncte, dintre care 68 în Ucraina, 1 în Cehoslovacia și 1 în România).

Cum s-a mai spus, denumirile pentru «pădure» din materialul *ALE* vor fi grupate după principiul motivației primare sau al reprezentării primare, de felul : de la «mlaștină» la «pădure», de la «munte» la «pădure», de la «margine,», «graniță» la «pădure», de la «loc necultivat, pustiu» la «pădure», de la «material lemnos, lemn» la «pădure», de la «tufiș» la «pădure» și altele. În cazul fiecărui cuvînt discutat se vor specifica : forma în transcrierea fonetică a *ALE* (uneori simplificată), forma literară din limba respectivă sau forma literarizată (tipizată), numărul de atestări în cadrul rețelei naționale, aria descrisă de termen, faptul că acesta a fost primit ca prim răspuns sau ca al doilea răspuns, raporturile lui cu eventualele sinonime. Într-un capitol aparte vor fi tratate împrumuturile lingvistice, care sînt destul de numeroase în cadrul acestui cîmp semantic.

Ordinea în care sînt discutate răspunsurile în interiorul fiecărui capitol este în concordanță cu cea stabilită de Comitetul Internațional al *ALE* referitoare la înșiruirea departamentelor și a familiilor de limbi. Se va începe cu faptele din domeniul romanic, continuîndu-se cu cele din departamentele germanice (Germania Centrală și Germania de Nord), apoi cu cele din departamentul limbilor slave și baltice, din departamentul limbilor uralice, din departamentul cuprinzînd „alte familii de limbi din vest" (albaneza, limbile celtice, limba greacă etc.) și se va încheia cu departamentul (al VII-lea) cuprinzînd „alte familii de limbi din est" (limba turcă, limbi iraniene, limbile caucaziene, limbile mongole etc.).

BDD-A23117 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:16 UTC)

CAP. I. DENUMIRI AL CĂROR SENS PRIMAR A FOST 'MLAȘTINA', 'LOC MLĂȘTINOS', 'LUNCĂ INUNDABILĂ', 'TEREN LÎNGĂ APĂ'

În cîteva limbi, printre care și româna, termenul folosit pentru conceptul «pădure» a avut la început sensul 'mlaștină'. De la acesta s-a trecut la accepția 'pădure pe un teren mlăștinos', 'pădure pe malurile joase ale unui rîu', după care s-a ajuns la sensul 'pădure în genere'. În limba română, cuvîntul care a avut această motivație primară s-a instalat în centrul cîmpului semantic, devenind termenul generic, literar și popular (hiperonim).

Pentru evoluția semantică «mlaștină»→«pădure», materialul *ALE* cuprinde următoarele exemple:

1.1.1. Rom. *pad'ure* (*pădure*) a fost înregistrat în ancheta *ALE* ca primul și unicul răspuns în toate cele 77 de puncte din România. De asemenea, acest termen apare în toate cele 18 puncte din rețeaua așa-numitei limbi moldovenești, ca prim și singur răspuns. Cuvîntul a mai fost înregistrat, ca al doilea răspuns (primul fusese *ʃ'umə*<scr. *šuma*), într-un punct românesc din Banatul iugoslav. Așadar, rețeaua *ALE* conține 96 de atestări ale rom. *pădure*. Absența lui *codru* este remarcabilă. Ea se explică prin caracterul de termen specific al lui *codru*, care denumește, de regulă, o pădure mare, întinsă, cu copaci bătrîni, seculari.

2.1.1. În 8 din cele 10 puncte ale rețelei de limbă albaneză, din Albania, a fost înregistrat termenul alb. *pyll*, cu următoarele variante fonetice: *pyl*, în 2 puncte ca prim răspuns; *pȳll*, în 2 puncte ca prim răspuns și într-un punct ca al doilea răspuns (aici primul răspuns a fost *mal*); *pȳl*, într-un punct ca prim răspuns; *pīl*, în două puncte ca prim răspuns. În cele două puncte de limbă albaneză din Italia și în cele trei de limbă albaneză din Iugoslavia, au fost înregistrate alte cuvinte.

În privința etimologiei, rom. *pădure* și alb. *pyll* provin din același radical latinesc popular, atestat, *padūle*, care a rezultat prin metateză din lat. *palūs*, *palūdis*. Acesta însemna însă 'mlaștină' (marécage, stehendes Wasser, Sumpf, Pfütze). Pe plan indo-european, cuvîntul latinesc are corespondenți în v. ind. *palvalá-m* 'Teich, Pfuhl', *palvalya-h* 'sumpfig', oset. *farwe*, *färw* 'Erle', ahd. *felawa*, nhd. *Felber* 'Weidenbaum', lit. *pélkė* 'Moorbruch', let. *pelze* 'Pfütze'. (vezi A. Walde, *LEW*², p. 557).

În limbile și dialectele romanice s-au transmis două forme. Prima, fără metateză și cu sensul inițial ('marécage') păstrat, se întîlnește în italiană (*palude*), în dialectul venețian (*paluo*), în v.fr. și în v. port. (*paul*), precum și în unele dialecte retoromane (sursilv. *palieu*, friul. *palut*, grödn. *paluk* 'Moosboden', comel. *palú* 'tiefster Teil des Tales') (*REW*³, 6 183). Numele unei localități aproape de Split, în Iugoslavia, *Poljud*, are același etimon (vezi H. Mihăescu, *La langue latine dans le sud-est de l'Europe*, București / Paris, 1978, p. 36). A doua formă, *padūle*, în afară de română și albaneză, mai are continuatori în dialectul toscan (*padule* 'marécage'), în cel logudorez (*paule* 'id.'), în vechea sardă (*padule* 'marisma'), în v. aragon. (*padull* 'Wiese'), în v. leon. (*paulo* 'terreno por plantar'), în limba bască (*madura* 'Land am Zusammenfluß zweier Bäche') (vezi *REW*³, 6 183, Cioranescu, *DER*, 6 009, L. Söll, *op. cit.*, p. 340). Exemplele din ultimul grup demonstrează faptul că metateza s-a petrecut încă în latina populară. Dar sensul 'pădure' se întîlnește numai în română și în albaneză.

BDD-A23117 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:16 UTC)

Evoluția semantică de la 'mlaștină' la 'pădure pe un teren mlăștinos' și apoi la 'pădure în genere' nu a primit o explicație satisfăcătoare. Evoluții semantice paralele, care însă nu au ajuns pînă la faza din română (și parțial și din albaneză), în sensul că denumirea însemnînd inițial 'mlaștină' nu a devenit termen generic, hiperonim, se găsesc și în alte limbi europene, cum se va vedea mai jos. După S. Pușcariu, *Limba română. I. Privire generală*, București, 1976, p. 262, dezvoltarea semantică „ne duce în regiuni inundabile — probabil în apropierea Dunării — acoperite cu codri întinși". Această explicație este întîmpinată de L. Söll cu obiecția că pentru alb. *pyll*, din același etimon, pădurile din zona inundabilă și mlăștinoasă a Dunării mai greu ar fi putut constitui un punct de plecare al evoluției semantice în discuție (*op. cit.*, p. 139, nota 7). Romanistul german înclină să admită mai degrabă influența semantică a unui cuvînt din substratul autohton, referindu-se în acest sens la lucrarea lui N. Lahovary, *Contribution à l'histoire linguistique ancienne de la région balkano-danubienne et à la constitution de la langue roumaine*, în „Vox Romanica", XIV (1954), p. 310—346. Acesta, menționînd formele cu metateză din dialectele italiene de nord și din limba bască (*padura* și *madura*) și remarcînd faptul că metateza este rară în română, îndeosebi atunci cînd este vorba de elementele latine ale acesteia, emite ipoteza unei contaminații dintre lat. *paludem* cu elementele preindo-europene PAD, POD, BOD, care vor fi denumit „ce qui est humide, un cours d'eau, un marécage, un lac". Elementele amintite s-ar întîlni în nume ca *Pad-ua, Bod-incus, Pad-us* și, probabil, în numele *Bod-en-see*. Despre cuvîntul românesc N. Lahovary conchide : „Il est difficile de déterminer si le mot roumain est un terme autochtone balkanique, comme le terme basque pourrait aussi n'être qu'en apparence d'origine latine, ou si la forme roumaine a été introduite en Dacie ayant déjà subi cette métathèse dans la bouche des colons venue d'Italie" (*op. cit.*, p. 339, apud L. Söll, p. 139, nota 7).

Nu numai forma cu metateză, dar și evoluția semantică par a fi apărut încă în latina populară tîrzie. Din păcate nu avem probe directe în acest sens. Cele mai vechi atestări datează abia de prin secolul al VIII-lea — al IX-lea și provin din Italia. Astfel, forma cu metateză *padule* este atestată în Italia pentru anul 757 (în *Codice diplomatico Longobardo*) și tot acolo pentru secolele al IX-lea—al X-lea (în *Il Chronicon Farfense di Gregorio di Catina*). H. Mihăescu, *op. cit.*, p. 277, de unde am preluat datele de mai sus, consemnează și o serie de exemple, fără metateză (*palude*), în care poate fi întrevăzut, eventual și sensul 'forêt' : *lignis allatis de palude*[15] ; *adducite vobis ligna de palude, Vitae patr.* 6, 3, 2 (p. 1 005) ; *sumens folia palmarum de palude* (*ibid.*) În ultimul loc, în text se vorbește în continuare despre mlădițele sau nuielele de împletit coșuri, aduse dintr-un loc mlăștinos și împădurit (vezi nota 15). În citatele de mai sus nu poate fi vorba de sensul generic 'forêt'. În ele se

[15] Vezi *Vitae Patrum sive Historiae Eremiticae libri X* (= *Patrologia Latina*, LXXIII, 1849, 5, 8, 10). La această trimitere făcută de Mihăescu nu am găsit citatul de mai sus, care însă poate fi în altă parte a textului. În schimb acolo (p. 907) se află cuvintele *surrexit ut fugeret in paludem*. Ultimul cuvînt are sensul 'mlaștină (impădurită)', deoarece faptele relatate se petrec în ținutul „Scythis" sau *Scetis et Scitis regio* din Egipt, situat în apropierea mlaștinilor *Moeris palus* și *Maroetis palus*, cum se poate vedea pe harta de la începutul volumului citat, intitulată *Chorographia particularis mansionum eremiticarum in Aegypto, Syria et Palaestina*.

BDD-A23117 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:16 UTC)

reflectă mai degrabă o fază intermediară între sensul 'mlaștină' și cel de 'pădure de mlaștină', pădure din care pustnicii din Egipt își aduceau mlădițele de împletit coșuri sau lemnele de foc, eventual lemnele mai subțiri necesare pentru construcțiile lor modeste.

Cu toate acestea, mărturia limbii albaneze, în care *pyll* are același sens ca și rom. *pădure*, vine în sprijinul ideii că evoluția semantică a avut loc în latina populară. Această evoluție trebuie să fi fost realizată pînă prin secolul al V-lea. În acest sens pledează și faptul că *pădure* există în trei din cele patru dialecte românești: dacoromân, macedoromân și meglenoromân, în toate cu sensul 'forêt'. Numai în dialectul istroromân se folosește mai mult *codru* (alături de *boșcă*); *codru* înseamnă aici și 'munte' (I. Mării, *Note lexicologice și etimologice*, în „Cercetări de lingvistică", XVI, 1971, nr. 1, p. 89).

Presupusa influență a unui substrat preindo-european, formulată de N. Lahovary, rămîne o simplă ipoteză care nu poate fi probată. Această explicație este calificată de Al. Cioranescu, *DER*, 6 009, drept „fantastică".

Sensul 'forêt' al lui *padule* este o inovație a latinei populare din Răsărit. El a apărut atunci cînd *silva*, termenul generic latinesc, a fost împins din centrul cîmpului semantic «pădure» către periferia acestuia. O reconstituire a procesului semantic nu este posibilă, ca nu a fost nici în cazul celorlalte limbi romanice, în care există texte (latinești tîrzii) conținînd termenii referitori la pădure încă începînd din secolul al VII-lea. L. Söll, *op. cit.*, p. 400, observă că în mod cu totul uimitor toate limbile romanice, fără excepție, s-au îndepărtat de denumirea lat. *silva*[16]. În ciuda tuturor încercărilor, continuă romanistul german, o cauză, sau mai multe, privind dispariția cuvîntului sau apariția unor sensuri cu totul marginale nu au putut fi depistate. O explicație ultimă nu există și nu poate să existe. Șansele unei soluții din perspectiva istoriei limbii române sînt, de asemenea, inexistente, atîta vreme cît primele atestări ale cuvintelor *pădure* și *codru* nu urcă înainte de secolele al XV-lea —al XVI-lea (vezi *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române, 1374—1600*, București, 1981, p. 50, 170). Nucleul cîmpului semantic în discuție, împreună cu denumirile secundare care gravitează în jurul lui, se constituiseră cu multe secole înainte în românește, altfel spus lat. *silva*, împreună cu celelalte denumiri latinești pentru 'pădure', anume *nemus*, *lucus*, *saltus*, din care de asemenea n-a rămas nici o urmă în românește, fuseseră de multă vreme înlocuite de *codru* (foarte probabil autohton) și de *pădure*, după ce acesta cunoscuse trecerea semantică de la 'mlaștină' la 'pădure'. Dacă această schimbare semantică a avut vreo legătură cu zonele mlăștinoase din valea Dunării de Jos, dacă ea s-a petrecut în niște regiuni mlăștinoase din Italia, dacă ea a rezultat din cauze interne, lingvistice, sau legate atît de obiect, cît și de limbă, sau dacă, în fine, substratul limbii române și cel al limbii albaneze au avut vreun rol în producerea schimbării, sînt întrebări care trebuie să rămînă deocamdată fără răspuns.

Cît de importante pot fi schimbările semantice care nu au nici o legătură directă cu realitatea obiectivă o dovedește și rom. *pădure*, care, plecînd, cum

[16] Derivatul *salvaticus* (=*silvaticus*), din care provin rom. *sălbatic*, it. *salvatico*, fr. *sauvage* etc., a avut și are în aceste limbi o existență separată de cea a radicalului *silva*.

BDD-A23117 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:16 UTC)

s-a văzut, de la sensul 'mlaştină', a ajuns să aibă în româna veche, sporadic, chiar sensul 'deal mare sau munte (păduros)' (*DLR*, s.v.). Pe planul realităţii obiective, mlaştina şi muntele se află la poluri diferite. În cazul de faţă, avem a face fie cu o atracţie sinonimică exercitată din partea cuvîntului *codru*, care în româna veche însemna atît 'pădure (mare, întinsă, seculară)', cît şi 'munte', fie cu un calc lingvistic după sl. *gora*, care însemna atît 'munte', cît şi 'pădure'.

3.1.1. În reţeaua de limbă catalană a *ALE*, şi anume într-un singur punct de pe insula Mallorca, a fost înregistrat pentru 'bois', 'forêt' cuvîntul cat. *mar'inə* (*marina*). Termenul apare şi în *Atlas lingüístic de Catalunya* (de A. Griera), pe harta 297, într-un punct din aceeaşi insulă şi în altul din insula Menorca. De asemenea, el a fost atestat şi pe insula Eivissa (Ibiza) (L. Söll, *op. cit.*, p. 292).

Ocupîndu-se de el, H. Franconie[17] îl apropie, cu rezervă, de radicalul preromanic *marr- 'caillou, éminence' (*FEW*, 7, 369). Dar explicaţia justă ni se pare a fi cea dată de L. Söll, *loc. cit.*, anume o evoluţie semantică specială cunoscută de adj. lat. *marinus, marina*. De la sensul 'de mare', 'marin', acesta a ajuns să însemne în catalană 'Land am Meer', în italiană 'Küstenland' (*REW*³, 5 359). În graiurile catalane din insulele Baleare s-a dezvoltat apoi sensul 'mit Gebüsch bedecktes Land (am Meer)', iar din acesta, în insula Eivissa, 'Wald (am Meer)'. Cauza schimbării semantice este, la prima vedere, de natură topografică, ea constînd în legătura care se stabileşte între 'Land am Wasser' şi 'Wald', sau, şi mai general, în îmbinarea reprezentărilor topografice cu cele vegetale (cf. sp. *monte* 'Berg', 'Berg mit Wald' şi apoi 'Wald'). L. Söll observă însă, în continuare, că o asemenea evoluţie semantică, date fiind situaţiile topografice şi vegetale asemănătoare, ar fi putut să se petreacă în multe alte locuri. Faptul că ea a avut loc numai în Baleare este explicat prin influenţa cuvîntului arab *algaida*, care are atît sensul 'Land am Meer', cît şi 'Gebüsch': „*marina* ist vielleicht arabischer Geist in romanischem Gewand", conchide autorul, menţionînd, totodată, puternica influenţă a limbii arabe în insulele Baleare.

Desigur, între acest termen şi cei discutaţi mai sus există diferenţe însemnate în privinţa motivării primare. Singurul element care îi uneşte este reprezentarea iniţială «apă», «loc lîngă apă».

4.1.1. Într-un singur punct din reţeaua de limbă slovenă a *ALE* a fost notat răspunsul *lωk* (*lôg*). Punctul este situat aproape de locul unde se întretaie frontierele Iugoslaviei, Ungariei şi Austriei. Judecînd după datele *ALE*, în graiurile populare slovene lipseşte un termen generic pentru «pădure». Astfel, din totalul de 7 puncte, în 3 a fost înregistrat cuvîntul *gost* (*gozd*), din v.sl. *gvozdŭ* 'tufiş', în 2 *gošča*, din v. sl. *gǫstŭ*, 'desiş, tufiş', şi într-un punct *gmaina*, din mhd., nhd. *gemeine* (*Wiese, Wald*). Toţi aceşti termeni, de care ne vom ocupa în altă parte a lucrării, se referă la conceptul «Niederwald». Slov. *lôg* înseamnă 'Hain'; 'niederer Wald'.

Etimonul său este v. sl. *lǫgŭ*, a cărui etimologie, pe plan indo-european, nu-i clară. După E. Berneker, *Slavisches etymologisches Wörterbuch*, I (*SEW*)

[17] În comentariul lingvistic asupra materialului *ALE* din Departamentul romanic, intitulat *047 — Le bois, la forêt. Synthèse pour le Département Roman, incluant les données pour le gallo-roman de France*, Février 1982, p. 8.

BDD-A23117 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:16 UTC)

p. 739, corespondentele din alte limbi indo-europene (considerate chiar de autor ca nesigure) ar fi : v. ind. *lōkás* 'freier Raum, Platz' ; lat. *lūcus* 'Hain', *collūcare* 'eine Lichtung machen' ; ahd. *lōh*, v. engl. *lēah*, v. isl. *lō* 'bewachsene Lichtung, niedriges Gebüsch' ; lit. *laũkas* 'das Freie, Feld', toate dintr-un **luⁿgo-*, **luⁿqo-*. Sensul inițial ar fi fost 'Lichtung'. Dar J. Trier, *op. cit.*, p. 114, ocupîndu-se de germ. *Loh*, ags. *leah*, engl. *lea*, lit. *laũkas*, lat. *lucus* etc., pe care îi pune în legătură cu conceptul «Niederwald», nu menționează și pe v. sl. *lǫgŭ*. La fel procedează și E. Fränkel, *Beiträge zur indogermanischen Semasiologie*, I, *Zum Bedeutungswechsel von „Wald, Hain" mit „Sumpf" in den idg. Sprachen, besonders im Baltischen und Slavischen*, în „Revue des études indo-européennes", I, București, 1938, p. 407, unde se ocupă de interferența semantică 'luncă'↔'pădure', bazată pe sensul fundamental 'Lichtung, Waldblösse'.

După A. Brückner, *Waldnamen und Verwandtes*, în „Archiv für slavische Philologie", 39 (1924—1925), p. 11, v. sl. *lǫgŭ*, echivalentul cuvintelor grecești δρυμός și ἕλος, avea sensul 'niedriger, sümpfiger Wald, Bruch'. El trebuie separat de v. sl. *lǫka* 'Wiese'.

Descendenții cuvîntului slav *lǫgŭ*, au, mai întîi, sensul 'loc mlăștinos (acoperit cu stuf, iarbă)', 'mlaștină'. Acest sens este prezent în : polon. *łąg*, *łęg*, *ług* 'sumpfiger morastiger Boden', 'sumpfiges Wiesenland' ; scr. *lûg* 'Rohricht im Teich' ; sorab. de sus *łuh*, sorab. de jos *ług* 'Grassumpf, feuchte bewaldete Niederung' (de aici numele regiunii Łužyca — Lausitz) ; cașub. *łǫg* 'Moor, Bruch' ; polab. *lāg* (*lōg*) 'Sumpf' (E. Berneker, *SEW*, I, p. 739, M. Vasmer, *Russisches etymologisches Wörterbuch* (*REW*), II, p. 64—65, P. Nitsche, *Geographische Terminologie des Polnischen*, Köln / Graz, 1964, p. 111, J. Schütz, *Die geographische Terminologie des Serbokroatischen*, Berlin, 1957, p. 60—61). Din aceleași surse rezultă, apoi, sensul 'crîng, tufiș, pădurice, pădure pe un loc mlăștinos', și anume în : v. bg. *lǫgŭ*, 'Hain', bg. *lăg* 'ebener, niedrig gelegener Ort, der mit kleinem Wald bestanden ist (Gegensatz zu *gorá* 'Bergwald')', 'Wäldchen, Busch' ; scr. *lûg* 'Hain' ; ceh. *luh*/'Waldwiese', maced. *lug* 'Wald'. Aici se încadrează și sloven. *lǫk* atestat în *ALE*. Al treilea sens, strîns legat de cele precedente, este 'luncă', care se întîlnește în : rus. *lug* 'Wiese, Au' ; ucr. *łuh* 'Wiesenland' ; bg. *lăg* 'Wiese', ceh. *luh* 'Aue', polab. *läug* (<* *lug*) 'Wiese'. În ultimul caz există și sensul 'pășune', pe care îl are și ucr. *łuh* 'Ufertrift'.

Schimbarea semantică «mlaștină» → «pădure» (pe un loc mlăștinos; crîng, dumbravă) a avut loc, prin urmare, în limbile bulgară, sîrbocroată, cehă, macedoneană și slovenă. Nicăieri nu s-a ajuns însă la denumirea generică pentru pădure. Totodată se constată în unele limbi o interferență semantică între reprezentanții radicalului *lǫgŭ* și cei ai lui *lǫka* (*lǫkŭ*). În ultimul caz, sensul fundamental a fost 'Krümmung, Biegung', de la care s-a trecut la cel de 'loc împădurit, luncă pe malul unui cot de rîu' (cf. rus. *luká* 'das Wiesen- oder Waldland einer Flußkrümme', bg. *läká* 'Wiesen, Weide in der Flußniederung', 'buschige Niederung') și totodată la cel de 'luncă mlăștinoasă' (cf. sloven. *lǫka* 'sumpfige Talwiese') (E. Berneker, *SEW*, I, p. 739).

Evoluția semantică în direcția 'pădure pe un loc jos, tufiș, desiș' din limbile slave menționate pare să fi avut loc destul de timpuriu, după cum stă mărturie gr. λόγγος 'Wald, Dickicht, Gehölz', care este un împrumut

BDD-A23117 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:16 UTC)

vechi, datînd din perioada cuprinsă între secolele al VI—XIV-lea, din limba slavă meridională, anume chiar din radicalul *logŭ*.

5.1.1. În rețeaua *ALE* pentru limba greacă, formată din 81 de puncte, dintre care 78 în Grecia, 2 în sudul Italiei și unul în Corsica, s-a înregistrat pentru «pădure» un număr relativ mare de denumiri, fapt care dovedește că la nivelul graiurilor populare nu există un termen generic pentru acest concept. Printre acestea, *ð'asos*, al cărui sens inițial a fost 'desiș', 'tufiș', întrunește cel mai mare număr de atestări (32, din care 27 ca prim răspuns); de la el există și derivatul *ðason'ari*, înregistrat o singură dată ca al doilea răspuns, alături de *ð'asos*. Pe locul al doilea se situează *rum'ani* (< tc. *orman*), cu 24 de atestări, din care 20 ca prim răspuns, iar pe locul al treilea *l'ongos*, cu 15 atestări, dintre care 12 ca prim răspuns; derivatul *long'ari* apare într-un singur punct, alături de *l'ongos*.

Aria de răspîndire a lui *l'ongos*, ca prim răspuns, cuprinde 1 punct de limbă greacă din Corsica[18], 5 puncte din Epir și Acarnania, 3 puncte din insulele din Marea Ionică, Kerkyra (Corfu), Kephallinia și Zakynthos (Zante), în fiecare cîte un punct, apoi 2 puncte în Peloponez, și anume unul în nord (Ahaia) și altul în centru (Arcadia). Răspunsul a mai fost înregistrat într-un punct din nordul insulei Euboia. Ca al doilea răspuns, *l'ongos* apare într-un punct din răsăritul Thessaliei, pe țărmul mării Egee, alături de *rum'ani*, într-un punct din estul insulei Euboia, în partea ei de mijloc, alături tot de *rum'ani*, și într-un punct din sudul Peloponezului (Laconia), alături de *ð'asos*. Față de acesta din urmă, care-i răspîndit aproape pe tot teritoriul Greciei continentale, precum și în multe insule din Marea Egee (Creta, Rhodos, Samos, Chios etc.), *l'ongos* are cea mai deasă atestare în partea de vest a Greciei continentale, în primul rînd în Epir și în Acarnania, precum și în insulele din Marea Ionică. Celelalte atestări au caracter discontinuu.

Această repartiție teritorială corespunde, în linii generale, cu rezultatele la care a ajuns M. Vasmer, *Die Slaven in Griechenland*, ediția a II-a, Leipzig, 1970, cu privire la răspîndirea pe teritoriul Greciei a toponimelor Λόγγος, Λογγός, Λογγάς, Λογγᾶ, Λογγά, cu derivatele, Λογγίτσι, Λογγάρι, Λογγάκι, Λογγοβίτσα, Μαυρόλογγος, Μεσολόγγι etc., care, fie că au fost date de slavi, fie că au fost create mai tîrziu de greci de la apelativul λόγγος, au la bază, în ultimă instanță, radicalul v. sl. *logŭ* (M. Vasmer, *op. cit.*, p. 40, 77, 93, 106, 136, 148, 155, 163, 169—170, 206, 311—312). Toponimele menționate sînt mai numeroase în partea de vest a teritoriului grecesc. În general, influența slavă a fost mai puternică în această parte decît în cea de răsărit. În mod deosebit trebuie subliniat faptul că ea a lăsat urme mult mai vizibile în Epir și în insulele din Marea Ionică, unde slavii și-au păstrat cel mai mult timp identitatea (M. Vasmer, *op. cit.*, p. 317).

Cuvîntul grecesc a fost împrumutat din limba slavilor care au invadat Peninsula Balcanică și Grecia începînd de pe la mijlocul secolului al VI-lea, așadar dintr-o epocă foarte veche, cînd încă nu avusese loc denazalizarea vocalei *ǫ*. Păstrarea acestei trăsături fonetice constituie una dintre particularitățile arhaice foarte importante pentru slavistică a împrumuturilor de origine slavă din limba greacă (M. Vasmer, *op. cit.*, p. 318—319). Totodată,

[18] Pentru punctele grecești din sudul Italiei, vezi nota 5.

BDD-A23117 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:16 UTC)

adăugăm noi, prin sensul său bine conturat, în care lipsesc conotațiile 'mlaștină', 'luncă mlăștinoasă', cuvîntul grecesc poate constitui o mărturie și cu privire la vechimea evoluției semantice «mlaștină» → «pădure (de mlaștină)» → «pădure» (în sensul de 'Niederwald'), evoluție întîlnită și în alte limbi slave (vezi **4.1.1.**).

5.2.1. În punctul anchetat pentru *ALE* din insula Kephallinia, alături de termenul *l'ongos* s-a înregistrat și derivatul *long'ari*, care are în partea finală sufixul diminutival *-ari*. Gr. λογγάρι 'pădure mică, pădurice' funcționează ca toponim, Λογγάρι, în Thessalia, Arcadia și Laconia (M. Vasmer, *op. cit.*, p. 93, 155, 169).

Schimbarea semantică de la 'loc cu multă apă', 'loc mlăștinos' la 'pădure de mlaștină' este atestată și în alte limbi și dialecte europene. Mai rar (sau probabil niciodată) s-a ajuns la sensul generic 'pădure'. Exemplele care urmează nu sînt înregistrate în materialul *ALE*. Cu toate acestea, socotim că nu-i lipsită de interes alăturarea lor seriei de cuvinte din paragrafele precedente. În acest fel, principiul motivației «mlaștină» («loc cu multă apă»)→ «pădure» este ilustrat cu încă alte exemple, cele mai multe aflate în faza incipientă a evoluției.

6.1.1. Astfel, într-o zonă restrînsă din Ardennes (Franța) este cunoscut termenul *web* (*waibe*), al cărui sens face parte din sfera semantică a termenului *pădure*. Din punct de vedere etimologic, el a fost apropiat de gal. **wabero-/wobero-* 'Bach', de la care s-ar fi dezvoltat sensul 'wasserreiches sumpfiges Gelände' și apoi 'sumpfiger Wald' (L. Söll, *op. cit.*, p. 139).

7.1.1. O evoluție semantică asemănătoare a cunoscut lat. *insula*. Într-o localitate italiană din sudul Piemontului, cuvîntul *isola* [*ízulą*] denumește un fel de pădure de luncă. În Calabria, *iśca* înseamnă 'striscia boscosa e cespugliosa lungo il corso di un fiume'. În Trentino, *iścia* are sensurile: 'canneto, giuncaia (terreno paludoso, con canne e giunchi)'; 'salceto, vetriciaia (umido, pieno di salci o vétrici)'; 'granocchiaio'. Sensuri asemănătoare se găsesc și în galloromană, în catalană și chiar în albaneza din Italia (alb. *iške* 'Ufergebüsch, împrumutat din italiană). Accepția 'Wald', 'Gebüsch' nu apare în toate cazurile, evoluția semantică oprindu-se la 'teren aluvionar (Schwemmland)' sau, plecînd de aici, la 'tufiș pe o insulă făcută din aluviunile unui rîu'. Mai departe s-a ajuns la 'pădure de luncă (Auwald)'. Nicăieri nu a fost realizată denumirea generică pentru pădure (L. Söll, *op. cit.*, p. 247—249). Schimbarea semantică de la 'insulă' la 'teren lîngă apă', apoi 'pajiște umedă' și apoi 'luncă umedă' s-a petrecut și în cazul cuvîntului german *Aue* și al corespondentelor acestuia din alte limbi germanice. Etimonul germanic comun a fost **áhwō*, al cărui sens era 'apă'. Trecerea spre sensurile 'pădure', 'tufiș (pe malul unei ape)' nu a avut însă loc în acest caz (L. Söll, *op. cit.*, p. 248, nota 7).

8.1.1. O fază incipientă, nedusă pînă la capăt, a evoluției semantice în discuție prezintă și descendenții în unele dialecte galloromane ai lat. **riparia*. Este vorba de *rivière* 'prairie marécageuse', *ribièro* 'pâturage le long de la rivière', *rebiero* 'pacage où abondent les joncs' (*ibid.*).

9.1.1. Cuvîntul portughez *bouça* 'Gestrüpp', a cărui etimologie este controversată, a fost explicat de J. Hubschmid printr-un radical preroman **baultia*, al cărui sens va fi fost 'Ort, wo Wasser hervorquillt; Sumpf', devenit apoi '(sumpfiger) Wald, Wiese, unbebautes Land' (L. Söll, *op. cit.*, p. 249).

BDD-A23117 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:16 UTC)

10.1.1. Cuvîntul suedez (dialectal) *mōr* 'mit Wald bewachsenes, sumpfiges Land' a dezvoltat acest sens din acela de 'Moor, Sumpf' (L. Söll, *op. cit.*, p. 248, nota 8).

11.1.1. În dialectul mazurian al limbii poloneze, termenii *biel* 'niedriger, sumpfiger Wald' și *bielica* 'id.' stau în legătură cu v. bg. *bĕlŭ* 'weiss', cu lit. *bãlas, báltas, bálti* 'id.', acestea raportate la v. bg. *blato*, rus. *boloto*, polon. *błoto*, lit. *balà* 'Sumpf, Morast, Pfütze, sumpfige, öfter mit Gehölz bewachsene Strecke, unbefahrener Wiesengrund', la alb. *bal'të* și la rom. *baltă* (E. Fränkel, *op. cit.*, p. 411–412, P. Nitsche, *op. cit.*, p. 131, 149).

12.1.1. Rus. *bolóto* 'Sumpf' are, dialectal, și sensul 'auf Sumpfboden wachsender Nadelwald' (P. Nitsche, *op. cit.*, p. 74).

13.1.1. Cuvîntul polonez *bajor* 'Sumpf', 'Tümpel', a cărui etimologie este controversată, cunoaște, în forma dialectală de plural *bajory*, și sensul 'unzugängliche Dickicht, besonders auf Sümpfen' (P. Nitsche, *op. cit.*, p. 141, 205).

14.1.1. De asemenea, polon. dial. *sołotwina* 'Waldesdickicht' provine din ucr. *solotvyna* 'Sumpf', 'Salzmorast', v. polon. *słotwina* 'Sumpf'; cf. și rus. *solotína* 'Morast', 'Sumpf' (P. Nitsche, *op. cit.*, p. 148).

15.1.1. Cuvîntul lituanian *líeknas* are sensurile: **1.** 'jeder waldlose (reine) Morast', **2.** 'mit feinem Holz bestandener Sumpf', 3. (în variantele dialectale *lijknas, leĩknas*) 'Wald, Hain'. Sensuri asemănătoare are și echivalentul letonian *liẽkna*: **1.** 'Sumpf, Niederung zwischen zwei Anhöhen", **2.** 'feuchte, sumpfige Stelle im Walde, sumpfiger Wald', 3. 'grosse feuchte Wiese'. În ambele limbi rădăcina este *leik-, lik-* 'biegen, beugen', care se află și la baza sl. *lǫka, lǫkŭ* 'Krümmung, Biegung'. Unii din descendenții acestuia din urmă în rusă și în bulgară au dezvoltat, de asemenea, sensuri apropiate: 'loc împădurit la cotitura unui rîu', 'loc cu tufișuri pe un teren jos' (vezi **4.1.1**). Pe alocuri s-a putut petrece și o interferență semantică cu urmașii în limbile slave ai radicalului sl. *lǫgŭ* (E. Fränkel, *op. cit.*, p. 405–408).

16.1.1. În limba letonă, alături de *bala* 'feuchter Boden, (sumpfige) Wiese, lehmiges, baumloses Tal', există și forma *bals*, care are, dialectal, și sensul 'Wald' (E. Fränkel, *op. cit.*, p. 412).

17.1.1. Lat. *palus* 'mlaștină' (vezi **1.1.1.**) are în unele limbi indo-europene corespondenți al căror sens denumește o anumită specie de copac. Este vorba de arbori de luncă, de pe malul apelor: ahd. *felawa*, nhd. *Felber* 'Weidenbaum', oset. *farwe, färw* 'Erle' (A. Walde, *LEW*², p. 557; Walde — Pokorny, *Vgl. Wb.*, II, p. 55; Weigand — Hirt, *Dt. Wb.*, I, col. 516). Dar, spre deosebire de situația din limbile română și albaneză, evoluția semantică nu a continuat spre sensul 'pădure de luncă' și apoi 'pădure în genere'.

18.1.1. O evoluție semantică paralelă (vezi L. Söll, *op. cit.*, p. 388–390) se constată și în cazul cuvîntului arab *al-ġāḍa*, din care provin castil. *algaida* 'bosque' (sens nu prea clar) și andal. *algaida* 'Sanddüne'. Înțelesul inițial ar fi fost 'Röhricht', 'Ufergebüsch', 'Auwald'. Elementele semantice componente sînt 'Land am Wasser (Meer)' și 'Baum-, Büschbestand'. Pentru evoluția 'Uferland' → 'Ufergebüsch', vezi **3.1.1.**

Alături de evoluția semantică «mlaștină» → «pădure (de mlaștină)», realizată incomplet în cele mai multe din exemplele de mai sus, poate fi semnalată și situația inversă, cînd se pleacă de la «pădure» spre «mlaștină». În acest caz, numărul exemplelor este mai mic. Nici unul nu provine din materialul

BDD-A23117 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:16 UTC)

ALE. Prezentarea lor se justifică prin aceea că ele ilustrează interferența și, totodată, lipsa de contur, la nivelul popular, ale conceptelor și sensurilor în discuție, în strînsă legătură cu modul în care se prezintă însăși realitatea obiectivă avută în vedere.

19.1.1. Astfel, cuvîntul spaniol *soto* [< lat. *saltus* 1. 'vale împădurită, defileu', 2. 'pășune de munte', 'plai', 3. 'munte împădurit', 4. 'loc cu pășune (ca proprietate)', vezi Gh. Guțu, *Dicționar latin-român*, București, 1983, s.v.], care inițial a avut sensul 'Weidewald, Waldweide', a realizat, regional, în Asturia și León, evoluția semantică în direcția 'Wald am Wasser', 'Wäldchen am Flußläufen' (prima atestare din anul 928) (L. Söll, *op. cit.*, p. 363—371). După romanistul german, modificarea s-ar fi petrecut în urma unei încrucișări dintre lat. *saltus* și un cuvînt preindo-european **tsotto*, conținînd ideea de 'apă', cuvînt care ar avea continuatori în fr. dial. *chot, choli* 'Pfütze', în cat. *sot* 'Tümpel, Pfütze, Lache', în basc. *soto* 'petit trou pratiqué en terre pour semer' etc. Primar, evoluția trebuie să fi fost determinată de situații obiective, concrete. Ea nu a mers însă pînă la sensul 'mlaștină'.

20.1.1. Termenul polonez dialectal *sikla* 'feuchte Wiese' are ca etimon ucr. *sghla*, care, la rîndul său, provine din rom. *sihlă* 'pădure deasă de copaci tineri, hățiș'. Stefan Hrabec, *Nazwy geograficzne Huculszczyzny*, Cracovia, 1950, p. 49 (apud P. Nitsche, *op. cit.*, p. 74), explică schimbarea semantică prin faptul că solul pădurii menține mai mult umezeala și devine mlăștinos în anumite locuri.

21.1.1. Aceeași evoluție se constată și în cazul cuvîntului rusesc *gai* 'Hain', care, dialectal, a căpătat și sensul 'mit Schilf bewachsener sumpfiger Boden' (P. Nitsche, *op. cit.*, p. 60).

22.1.1. Tot astfel, polon. *bor* '(Kiefern-) Wald' a căpătat în dialectul din Podhale sensul 'Sumpf' (P Nitsche, *op. cit.*, p. 74).

Din toate exemplele prezentate, numai rom. *pădure* a devenit termen generic, hiperonim. O explicație satisfăcătoare, lingvistică sau la nivelul realității obiective, a acestui fapt urmează a fi găsită mai tîrziu. În comparație cu alte tipuri de motivație, de care ne vom ocupa în altă parte, motivația «mlaștină» → «pădure» se arată a fi, pe baza materialului *ALE*, cea mai puțin productivă în crearea denumirilor populare pentru 'pădure'. Ea funcționează accidental, generînd mai ales denumiri specifice (hiponime).

COMMENTAIRE LINGUISTIQUE À LA QUESTION 047 «LE BOIS», «LA FORÊT» DANS *L'ATLAS LINGUARUM EUROPAE* (*ALE*). I. DÉSIGNATIONS POUR «FORÊT» DONT LE SENS PRIMAIRE A ÉTÉ 'MARÉCAGE'

RÉSUMÉ

Cet ouvrage représente un fragment (la partie introductive et un premier chapitre) d'une étude plus ample sur les désignations, dans toutes les langues européennes, du concept mentionné dans le titre. Il repose sur les données linguistiques obtenues par les 39 Comités Internationaux européens engagés dans la réalisation de *l'Atlas des langues de l'Europe (ALE)*. La question 047 du *Questionnaire ALE* avait été formulée dans les termes suivants : „[Comment appellée-t-on un] endroit où il y a beaucoup d'arbres ?". Dans les 2 500 localités du réseau *ALE* on a enregistré 95 mots-radicaux, reflétés dans approximativement 300 réalisations phonétiques, morphologiques et dérivatives. Parmi ces derniers on n'a pu tirer au clair, d'une manière satisfaisante

BDD-A23117 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:16 UTC)

au point de vue étymologique, qu'à peu près 65 mots. Cela nous a permis d'établir le sens ou la motivation primaires pour beaucoup de désignations concernant la notion de «bois», «forêt». Il est à remarquer que, en dépit des différences de nature généalogique, des langues qui se trouvent à une grande distance dans l'espace et dans le temps ont fait souvent recours à la même motivation.

C'est le principe de la motivation primaire qui se trouve à la base de l'analyse linguistique réalisée dans cet ouvrage. Pour désigner le concept «bois», «forêt», les langues européennes (21 groupes de langues, appartenant à 6 familles linguistiques, ayant en tout presque 1 000 langues et dialectes représentés dans le réseau *ALE)* connaissent les principales motivations suivantes : «marécage» → «bois», «montagne» → «bois», «frontière», «lisière» → «bois», «endroit inculte», «endroit désert» → «bois», «matériel ligneux, bois» → «bois», «buisson» → «bois», «une certaine espèce d'arbres» → «bois» et d'autres encore. Parmi ces motivations c'est la première évolution sémantique «marécage» → «bois» qui est illustrée dans noutre ouvrage par l'analyse des désignations suivantes : rou. *pădure*, alb. *pyll*, cat. *marina*, slov. *lȍg*, gr. *l'ongos*, gr. *long'ari*, toutes étant attestées dans le matériel *ALE*.

Aux exemples déjà mentionnés on a ajouté encore d'autres, appartenant à la même catégorie, tels que : fr. dial. *waibe (web)* < gal. **wabero-/wobero-* 'Bach', it. *isola (išca, iścia)*< lat. *insula*, fr. dial. *rivière, ribièro, rebiero* < lat. **riparia*, prt. *bouça* < prérom. **bauttia*, sué. *mór*, pol. (mazur.) *biel, bielica*, rus. *bolóto*, pol. *bajory*, pol. (dial.) *sołotwina*, lit. *lieknas*, let. *liẽkna*, lat. *palus*, arb. *al-gáịda*. Dans tous les cas, l'évolution n'a pas abouti au sens générique 'forêt'.

L'évolution sémantique en sens inverse, de «forêt» vers «marécage», est illustrée par des exemples, tels que : esp. *soto*, pol. *bor*, pol. dial. *sikla*, rus. *gai*.

Facultatea de Filologie
Iaşi, Calea 23 August, nr. 11

BDD-A23117 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:16 UTC)